

jim zelo posrečenim mešanim zborom „Izgubljeni cvet“ krog skladateljev, ki so se topot v „Novih Akordih“ jako častno poklonili „Glasbeni Matici“. Juvančev slog je za pevske glasove zelo prikladen.

Sklepam z odkritosrčno in mislim da občo željo, naj bi gg. skladatelji, ko zlagajo za človeška grla, uvaževali zmožnosti in meje človeškega organa. Le z zmerno in nikakor ne pretirano pisavo bomo v res-

nici pospeševali zdravo pevsko gibanje, solidno pevsko izobrazbo ter siguren in uspešen pevski napredek.

Stanko Premrl.

Ant. Foerster: **Responsoria ad Missam**. V jako čednem in preglednem tisku je izdala Katoliška Bukvarna latinske od Foersterja harmonizirane mašne in nekatere druge responzorije, ki jih vsem cerkvenim pevovodjem prav toplo priporočam.

S. P.

## Ante Gabrov članek „VI. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča“.

Napisal R. Jakopič.

Z začudenjem sem prečital članek „VI. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča“ („Dom in Svet“ št. 8), pa verjemite mi, — niso izsilili teh občutkov napadi na mojo osebo, oziroma na moje tovariše — več hujših dogodljajev smo srečno pretrpeli in jih bomo morali še pretrpeti in preboleti, če nam Bog zdravje da in dolgo življenje —, ampak dih iz skritih in najskrivnejših kotičkov majhne človeške duše me je objel s svojim vzduhom.

Odložil sem zvezek in prehitel v mislih še enkrat vsebino tega čudnega spisa. Članek ni slabo sestavljen in je vsled svoje spretnosti kombinacije nedokazanih trditev, krivih premis in goljufivih sklepov, s katerimi skoraj osupne neslutčega bralca, čedno delce nepoštena polemike. Podpisan je Ante Gaber.

Sicer so mi dejali nekateri znanci: „Kaj se boš razburjal, saj je le Gaber!“ Res je, da bi temu g. Gabru nikdar ne skazal časti, ž njim polemizirati. Kadar bi moji živci ne mogli več prenašati tega umetniškega modrijana, znal bi se ga obraniti na enostavnejši način, če že ne drugače, pa po receptu Groharjevem.

Ampak ta članek je g. Gaber namenil javnosti, in javnost tega gospoda še ne pozna, kajti če izvzamem pol članka, ki ga je napisal pred leti za „Dom in Svet“ in nekaj drugih malenkosti, on se ni izstopil iz svoje blagodejne temine. Po drugi strani pa se v tem članku razpravljajo stvari, ki navsezadnje vendar zadevajo javnost, — saj družbi vendar ne more in ne sme biti brezvažno, kako se oskrbuje ena najsvetejših posestev človeštva, namreč umetnost. Zato sem se odločil odgovarjati na omenjeni članek.

Da začnem z začetkom: Kdo je Ante Gaber in odkod izvaja pravico, da s tako suverenostjo obsoja slovensko umetnost in slovenske umetnike? Nekoč, pred leti, se mi je prikazal v družbi Groharjevi nek fantiček, živahen, strastno vnet, vnet — za kaj? za umetnost? za umetnike? ali za šopirne besede, katere je znal govoriti o umetnosti in o umetnikih? Ne vem! Kakor trepetava vešča od luči do luči, nezavedno, brezvoljno, tako je bežalo njegovo poželenje od enega sveta do drugega, brez cilja, odvisno od okoliščin in slučajev. Le eno prepričanje je bilo v njem, prepričanje, da si ga je izvolila usoda za nekaj velikega, da se zgodi nad njim čudež in da se rodi iz njegovega hrepenenja — brez lastnega sodelovanja — nekaj nenačelnega. Ubogi deček, igrača slučajev! To je bil tisti mladenič Ante Gaber. Pa od tedaj je že dolgo. Razumem zdaj kako se vrši proces razvoja v tako mladi duši, kako raste,

kar je bilo majhnega, kako zadobiva čedalje konkretnije oblike, kar je bilo nedoločnega. In slučaj in okoliščine so hoteli, da se ta mladenič vrže v skalnato valovje umetnosti. Šel je na Dunaj, da se pripravlja na poklic umetniškega zgodovinarja. Po lastnem zatrdilu je bil vpisan na univerzi; gotovo je, da je bival več let na Dunaju. Kako je tam v teh letih porabil svoj čas, kaj in kako je tam študiral, to presojati ni moja stvar, to je naloga univerznih profesorjev in tudi ti se spuščajo v taka presojevanja le, če se jih k temu pozivlje. Ni mi znano, da bi jih g. Gaber kdaj pozval. Sicer sem pa jaz zadnji, ki bi sodil sposobnost učenjakov po šolskih izpričevalih — pa zdi se mi, da so ljudje in okoliščine, ki včasih zahtevajo taka potrdila — jaz za svojo osebo bi rad priznal g. Gabra za umetniškega zgodovinarja, če bi on dokazal svojo sposobnost za ta poklic s svojimi samostojnimi deli. Tako pa nimamo od njega razen že omenjenega nedovršenega članka nič drugega, kakor začetek najnovejše razprave, katere pa g. Gaber v resnici ni spisal kot umetniški zgodovinar; kajti, če bi se on na Dunaju ne bil prav nič učil, že občevanje s člani kluba „Save“ bi ga moralo dovesti vsaj do jasnega razumevanja najpreprostejših umetniških pojmov, katere bi mogel v tem članku uspešno porabiti. Drugi vzroki so ga zapeljali do sestave tega članka, vzroki, katerih morda ne smemo iskati samo v njem; morda on sam ni odgovoren za vse te izbruhe, ki jih je napisal proti tistemu, ki ga ni učil takih grdobij — morda so drugi — recimo za danes še slučajji, ki izrabljajo slabost te tavajoče duše. Raditega ga v tem oziru ne bom preostro obsojeval, ampak omejil se bom na ovržbo in uravnavo onih točk, ki so obrnjene proti umetniški in človeški časti članov kluba „Save“ in ki so v stanu, staviti našo umetniško stremiljenje in človeško ravnanje v napačno luč. Če se pa pri tej priliki obračam včasih tudi na Gabra-zgodovinarja, se mora g. Gaber v to že vdati, ker hoče javnosti nasproti kot tak veljati.

No, pa začnimo uživati njegov sad spoznanja.

Svoj članek začne g. Gaber s tem, da se nekako blagohotno opravičuje, ker dozda se ni o nobeni slovenski razstavi pisal poročil; pravi, da ker ni mogel hvaliti, zato je rajši molčal. Kako obzirno in rahločutno!

Pa bodi kakor hoče, ni vredno se predolgo tu zadržati; mnogo zanimivejši je pogled v g. Gabrovo nežno vest, o kateri nam zaupno odkrije, da je postala od razstave do razstave čedalje težja. — V tem članku se je g. Gaber res korenito razbremenil, pa — če svoje težke vesti, to naj ostane odprto vprašanje. — In zakaj vendar je morala nje-

gova vest tako hudo trpeti? Ker postajajo razstave vedno slabše in slabše in ker se on v svoji neskončni dobroti ni mogel odločiti, da izpregovori nad njimi zaslužen prokletje.

Pa oglejmo si te slabe razstave, in sicer z očmi g. Gabra! Govoril bom samo o treh spomladanskih razstavah, kajti drugih g. Gaber ne more imeti v mislih. Na prvi razstavi je imel v Hannoveru odlikovani Stern, ki ga g. Gaber tako visoko čisla, 16 del, dalje Grohar 14, Jama 13, Vavpotič 23, to je skupaj 66 del. — Odračunal sem, kakor se vidi, vsa svoja in Žmitkova dela in tudi dela vseh drugih umetnikov, ker mi g. Gabrovo začasno mnenje o njih ni znano. — Razstava je stela 172 števil, torej 38% umotvorov, katere gospod Gaber pripozna.

Na drugi razstavi se ti odstotki seve izdatno znižajo, ker Stern več ne razstavlja, velika večina del pa pade na moj in na Žmitkov račun. Vzlic temu znaša število dobrih umotvorov, seve zopet z očmi g. Gabra gledano, vendar še 11%.

Na tretji razstavi, to je na oni nesrečni, o kateri je g. Gaber napisal v „Slovenču“, da je mnogo slabjša od prejšnjih, pa razstavlja razen že imenovanih, od g. Gabra pripoznanih umetnikov še navdušeno pozdravljeni otec Franke, Magolič star., o katerem pripoveduje, da je silno priden, da je edini slikar Ljubljane in da je njegova „Trnovska cerkev“ za samouka presenetljiva stvar, da mu energija, resna volja in ukažljivost garantirajo uspeh, in Žabota, pri katerem obžaluje, da je poslal samo „Razpoloženje“, in če računamo še Jakhelovo študijo „Palermo“, ki jo g. Gaber tudi pohvali, Klemenčičeve štiri „Studije“, ki mu menda tudi ugajajo, in Zajčeva reliefa, ki sta vredna treh bronastih Prešernov, znaša število dobrih umotvorov 68, torej pri splošnem številu 142 skoraj polovico, natančno 47%.

Zgodovinar Gaber pa bi moral vedeti, da se v velikih umetniških središčih smatrajo razstave, ki štejejo 10% dobrih stvari, za dobre in prav dobre. In jaz mislim, da sta Ljubljana in ves slovenski narod, ki dozda še nista za umetnost preobilo storila, lahko zadovoljna s povprečno 32%.

Nadalje pravi g. Gaber, da zlato njegovega molčanja ni toliko v korist slovenski umetnosti, kakor pa v korist prirediteljev. Prireditelj pa sem jaz, to se pravi: jaz skrbim za to, da se razstave vrše, in nosim ves gmotni riziko in bi bil seve tudi pripravljen uživati od njih kake osebne koristi. Pa oglejmo si korist, o kateri govori g. Gaber! Če bi hotel o njej podati popolno jasen pregled, moral bi razpravljati o celi zgodovini sedanje slovenske umetnosti, moral bi na široko in dolgo pripovedovati o položaju slovenskih umetnikov pred zgradbo paviljona, moral bi opisati, kako so se stiskali po kotih in kako slovenski narod o njih niti ni imel pojma, dalje bi moral povedati, s kakšnim trdom in s kakšnimi žrtvami sem zgradil ono stavbo, ki jo g. Gaber imenuje „zgrešen paviljonček s provincialno umetnostjo“.

Pa to bi šlo predaleč in je vsem onim, ki se resnično zanimajo za našo umetnost, in le k tem govorim, vsaj v glavnih potezah, že znano. Konstatiram le, da sem za časa prve razstave v svojem paviljonu osebno dosegel, da je c. kr. naučno ministrstvo poslalo na razstavo ravnatelja moderne galerije na Dunaju g. dr. Dörnhöfferja ter nakupilo na njegovo priporočilo nekaj umotvorov. Ta nakup 1. 1909. je bil prvi nakup umotvorov na Kranjskem od strani c. kr. naučnega ministrstva. V istem letu je tudi deželni zbor dovolil 5000 K za nakupe umotvorov živčnih umetnikov. Četudi vzrok tega dejstva ni iskati samo v zgradbi paviljona in v prireditvi 1. razstave, je vsaj moje prizadevanje pripomoglo do njegovega pospeha. Navedeni uspehi sicer niso znatni, vendar mi bo vsak pritrldil, da so vendarle uspehi, od katerih slo-

venski umetniki pred zgradbo mojega paviljona niti niso sanjali, in da so ti uspehi velike vrednosti za slovensko umetnost, mi bo tudi vsak rad priznal. Zdaj pa hočemo videti, kakšno korist imam jaz pri vsem tem. Od 1. 1909. je izdalo c. kr. naučno ministrstvo za nakupe dvakrat po 2500 K, torej skupaj 5000 K, k tej vsoti pride še 7700 K od deželnega odbora za nakupe umotvorov živčnih umetnikov, medtem ko je ljubljanska občina kupila iz mojega paviljona za 6720 K. Izdala se je torej za javne nakupe vsota 19.420 K, od katere pride na mojo osebo 2450 K. Privatno je bilo tekom tega časa iz paviljona nakupljeno za 4920 K in jaz sem dobil od te vsote 300 K. Seveda tudi drugi umetniki niso prejeli znatnih vsot, pa medtem ko so smeli oni porabiti ta denar za svoje lastne osebne potrebe, moral sem jaz s svojim deležem pokrивati stroške, ki mi naraščajo z vzdrževanjem paviljona in s prirejanjem razstav. Tako izgleda v resnici korist, ki jo ima prireditelj razstav. Za sledeče trditve, s katerimi konča prvi odstavek, ni vredno izgubljati besed.

V drugem oddelku se peča g. Gaber spočetka z nekaterimi mojimi opazkami, ki sem jih napisal v „Lj. Zvonu“, in sklepa iz njih, da se jaz za svojo osebo branim kritike. Menda pa g. Gaber mojega članka ni dobro čital ali pa, kar je verjetnejše, upa on, da ga bralci „Dom in Sveta“ niso čitali, kajti v tistih opazkah razmotrivam kritiko v njenem razmerju z občinstvom in rabim res te besede, ki jih g. Gaber citira. Dalje pa rečem dobesedno: „Za umetnika pa je kritika sploh brez pomena, ker ravno umetnik mora sam iz sebe vedeti, kaj hoče in on sam je poklican to, kar hoče, tudi razodevati. Sicer more kritika s hvalo ali grajo povisati ali ponizati zunanji ugled umetnika, na njegovo umetnost ne more in ne sme vplivati. Njegovo umetnost ne smejo osrečevati besede, on nima in ne sme imeti svetovalcev, edini zanesljivi in večni svetovalec je brezkončno stvarjenje.“ Kako se more iz teh vrstic čitati, da se branim kritike, mi je nerazumljivo. Kar velja za vsakega samostojnega umetnika, to velja tudi zame: kritika mi je brez pomena, je bila in bo, moji umetnosti ne more koristiti in ne škodovati, to se pravi: jaz se kritike ne branim in si je ne želim. Pač pa, in to danes vnovič trdim, je kritika občinstvu škodljiva. To je moje osebno mnenje, do katerega sem prišel po dolgem opazovanju, in to naj se tako enostavno razume, kakor je rečeno, brez vsake skrite misli. Ko pa sem govoril v „Zvonu“ o onih, „katerih moč je beseda“ — Bog ne daj! nisem mislil na g. Gabra, ker kdor se potruji moj spisec v „Zvonu“ prečitati, bo izvedel, da zahtevam od onih, „katerih moč je beseda“, lastnosti, kakršnih pri g. Gabru gotovo ne bo nihče iskal.

Dalje mi gospod Gaber tudi očita, da varam občinstvo, ki ima v mene to zaupanje, da mu nudim v izložbah res pravo umetnost. G. Gabru imam na to težko obdolžitev le odgovoriti, da mu ne pripoznam pravice, razsojevati o moji poštenosti ali nepoštenosti, zakaj, to se razvidi tekom moje razprave. Občinstvu nasproti pa sem pripravljen se tudi v tem oziru točno izjaviti. Če je res, da ima občinstvo zaupanje v mene, me to zaupanje časti in sem ponosen nanj, posebno ponosen zato, ker čutim, da ga zaslužim. Pri postavljanju paviljona me je vodila misel, dati svojemu narodu priliko se seznanjati s svojimi umetniki. To misel sem pri raznih prilikah že večkrat javno izgovoril in že takrat je moralo biti tudi vsakemu jasno, kaj nameravam. Da sem pa hotel pri tem najboljše dati, kar slovenski narod v svoji umetnosti premore, to se razume; da sem bil v stanu to storiti, mi je bilo tudi jasno, kajti mogel sem se zanašati na živahno sodelovanje takih umetnikov, ki niso le najboljši svojega naroda, ampak ki bi bili v ponos tudi drugim večjim

narodom. Skrbel sem zato, da so bili ti umetniki na razstavah tudi zastopani. In take razstave imenujem jaz dobre. Torej občinstvo, ki je pričakovalo od mene dobrih razstav, je prišlo na svoj račun. Da pa na teh razstavah ne morejo biti zastopani le enakovredni umotvori, da se tudi tu in tam nahajajo manjvredna dela, v kakem izgubljenem kotičku, to je neizogibno. To se vrši — pa v vse večjem obsegu — na vseh večjih razstavah merodajnih umetniških središč, kjer gospodari tista tako slavljena jurja.

Pri nas pa je stvar še drugačna. Tukaj se mora šele ustvariti stik med občinstvom in umetniki, mora se tako-rekoč šele napraviti inventuro umetniškega imetja naroda, kar drugod že zdavnaj ni več potrebno in kar pri ugodnih in pravih umetniških razmerah sploh ni potrebno. Dalje je koristno za poučne razstave, in to naj so tudi te, da nudijo priliko za primerjanje. V pravilno razumevanje pa je končno še potrebno, da skrbje tisti, „katerih moč je beseda“. Nazadnje pa še vprašam: ali bi ne bila kruta nepravica, če bi se izključil iz razstav že vnaprej del slovenskih umetnikov, zlasti ker jih večina še ni na koncu svojega pota in ker bo imel morebiti eden ali drugi izmed njih še govoriti pomenljivo besedo v slovenski umetnosti?

G. Gaber mi izkazuje čast, da me imenuje glavo umetniškega pokreta. K temu imam pripomniti, da nisem nikdar po tej časti stremel, kakor tudi, da velik del slovenskega umetništva ni nikdar v meni iskal svojega vodje. Paviljon pa sem vedno smatral za idealen dom vseh slovenskih umetnikov ter se vedno potrudil to misel uresničiti s tem, da se nisem nobenemu umetniku nasproti kazal gospodarja. Morebiti sem storil s tem kako napako, pa napaake so zato, da se popravljajo.

Glede privabljanja z dobitki pa rečem le, in sicer ne da bi hotel s tem delati panoramam kako krivico, da me vendar tudi ne bo nihče zamenjal z g. Gabrom, če pišem s podobnim peresom in črnilom kakor on.

V sledečih odstavkih se ukvarja g. Gaber z umetniškim klubom „Sava“ in s tovarišem Žmitkom. Preden se pa tu spuščam v posameznosti, dovoljujem si nekoliko splošnih opazk. Kakor je iz razprave razvidno, išče menda g. Gaber zveličanja slovenske umetnosti v strogi organizaciji; čudno naziranje umetniškega zgodovinarja! Naj nam pove: iz katere organizacije pa so prišli: Giotto, Leonardo, Michelangelo, Tizian? Katera organizacija nam je rodila in vzgojila Rembrandta, Goya, Moneta, Rodina, Segantinija? Stroga organizacija je sicer prav koristna n. pr. za politične stranke, ali za obrtniška in trgovska podjetja — če pa tudi za umetnost? — Organizacija mora, ako si hoče osigurati svoj obstanek, stremeti po tem, da utepe svojim članom enake ideje in s temi tudi enako voljo, v njeni naravi leži, da izenačuje in nivelira; ona je v svoji skrajni konsekvenci zanikanje, medtem ko je umetnost najvišje poudarjanje osebnosti. Zato trdim, da je tudi klub „Sava“ kot tak za slovensko umetnost brez pomena. Velikega pomena za slovensko umetnost so le umetniki, ki so si iz slučajnih, za umetnost nevažnih vzrokov pritisnili za javnost znamko kluba. Ta klub pušča svojim članom popolno osebno svobodo in tudi nima nikakih drugih paragrafov, kakor onih nenapisanih, ki jih ima izvrševati vsak dostojen član človeške družbe. Zato je le smešno, če mi g. Gaber predbaciva, da jaz kot član ali — kakor je njemu všeč, kot reprezentant kluba prirejam razstave z nečlani. Mimogrede pa omenim, da bi Dunajčani, ki so videli razstavo pri Miethkeju, zadeli na blejski razstavi na stare znance, kakor so Berneker, Grohar, Jakopič, Jama, Žmitek, in bi o teh rekli, da so od tedaj jako napredovali.

V splošnem ima g. Gaber zares čudno mnenje o naših dolžnostih. Tako bi morali na temelju, katerega smo položili pri Miethkeju, kar zgraditi stavbo domače umetnosti, da bi jo občudoval ves svet. Nadalje bi morali vzgojevati in podpirati ves mladi naraščaj itd. itd. Torej na naše dolžnosti se usoja g. Gaber nas spominjati! Prosim, ali ima on sploh toliko intelektualne in moralne potence, da bi se mogel zavedati sam svojih dolžnosti? Naša zavedna prosta volja je bila, da smo si svoje dolžnosti sami naložili in jih izpolnjevali do skrajnosti, četudi nismo bili deležni pravic, ki bi jih smeli pričakovati za izpolnjevanje svojih dolžnosti. Stavbo domače umetnosti naj bi zgradili, da bi jo občudoval ves svet! Oh, oh! — Kdo nas je pa v to pooblastil? Ali g. Gaber ne ve, da je treba za izvrševanje takih nacionalnih podjetij izrecnega privoljenja narodovega? Saj smo se ponujali in se še ponujamo. Pa dozda se narod še ni odločil. Ampak zidali smo, zidali, — v potu obraza smo valili skalo na skalo s pravico, ki smo jo prejeli od višje instance, in še naprej bomo zidali, vkljub zlikovcem, ki hočejo rušiti.

Zdaj pa sledi posebno važen del razprave, v katerem gospod Gaber z matematično natančnostjo dokazuje, da je umetnost klubovih članov ničvredna, ter privleče v svojo pomoč ravnatelja dunajske moderne galerije dr. Dörnhöfferja in celo vrsto nemških učenjakov in umetnikov. Prav iz srca mi je žal, da moram g. Gabru razrušiti že a priori prvo premiso prelepega dokaza. Moram namreč, žalibog, priznati, da je Dörnhöffer vendar našel v „zgrešenem paviljonu s provincialno umetnostjo“ nekoliko slik za rimsko razstavo, in čudno — od sedanjih klubov „Save“, ki so „popolnoma izgubili avtokritičnost in ki so premalo pogumni in odkritosrčni, da bi presojali drug drugemu“. Drugo premiso pa si hočemo natančneje ogledati. V tej nam pripoveduje g. Gaber nekaj o konkurenci, ki jo je razpisala tvrdka Günther Wagner v Hannoveru. Tu izvemo, da je bil slikar Stern, ki ga ni več v „Savi“, odlikovan, Žmitkovo sliko „Na cesti, pa so „baje“ dali v posebno kamrico za največje originalitete: v nekaj „Lachkabinett“. Opomba „Hann. Anzeiger“ naj čitateljem usili vero, da gospod Gaber črpa le iz zanesljivega vira in da, če že ne dobesedno, vendar vsebinsko pravilno citira. Nisem zgodovinar, vendar pa se bo moral zgodovinar Gaber vdati v to, da ga jaz poučim o eni prvih dolžnosti zgodovinarja: G. Gaber, če se imenujejo viri, se morajo natančno označiti, tako n. pr., če se sklicuje na kak list, se mora navesti ne samo ime lista, ampak tudi datum, številko in stran, in če se citira — besedica „baje“ ne opravičuje v mojih očeh —, se citira dobesedno, v nasprotnem slučaju se pride na sum znanstvene ignorance ali pa zavedne zgodovinske goljufije. Potrudil sem se pregledati različne številke „Hannoverscher Anzeiger“, ki padejo v čas razstave, zasledil pa sem samo eno, in sicer št. 123. od 27. maja 1911. Iz dopisa tvrdke Günther Wagner od 8. avgusta 1911 izvem, da drugega poročila o tej razstavi v omenjenem listu ni bilo. V številki 123. pa Žmitkovega imena sploh ni. In iz teh dveh premis, od katerih je prva popolnoma napačna, druga pa vsaj v drugem delu povsem nepravilna, sklepa g. Gaber ono prej omenjeno obsodbo kluba „Save“, kar izraža s sledečim zanimivim stavkom: „Kaj sta s tem povedala Dörnhöffer in Liebermann, mi pač ni treba razlagati.“ Posebno mi je všeč v tem stavku Liebermann, zlasti če si predstavljam, kako bi delal debele oči, ako bi izvedel, da je on pri hannoverski konkurenci k smrti obsodil slovenski umetniški klub „Savo“. Ta gospod ima pa še nekaj hujšega na vesti, česar g. Gaber niti ne slut. S tem, da je hannoverska jury pripoznala Sternenu kot edino odlikovanja vrednemu Avstrijcu osmo, to je zadnje darilo v znesku 350 M in ga

uvrstila izmed 36 odlikovancev na 28. mesto, je Liebermann izrekel obsodbo nad vso avstrijsko umetnostjo. No, g. Gaber, tako je, če se hoče preveč dokazati.

O Sternenovi sliki ne morem nič govoriti, ker je nisem videl, Žmitkovo sliko pa sem videl in rečem o njej, da je dobra. Rečem to vkljub hannoverski juryi, ker verujem v svojo lastno razsodnost bolj kakor v vse nemške kapacitete; te prepuščam g. Gabru.

Kar se tiče razstav v Belgradu, Sofiji in Varšavi — in tudi drugod —, nismo nikdar skrivali dejstva, da smo stvari sami presojali, nasprotno smo to še celo vedno očitno zahtevali, in sicer zato, ker smo se mogli na lastno razsodbo najbolj zanašati. In da smo s tem tudi prav storili, dokazujejo uspehi teh razstav. Za tiste velike razstave v Monakovem, Berlinu itd., pred katerimi ima g. Gaber tak respekt, se nismo mogli nikoli prav ogrevati, ker vemo, kar bi moral g. Gaber kot umetniški učenjak tudi vedeti, da te razstave nimajo namena gojiti umetnost, ampak so le spekulativne prireditve podjetnikov, ki imajo več zmisla za trgovino kot pa za umetnost, sejmi so, skladišča, v katere se tu in tam izgubi tudi kosček umetnosti, „magacini“, s katerimi zamenjava g. Gaber razstave v mojem paviljonu. Res je že poizkusil eden ali drugi od nas vposlati kako sliko na tako razstavo, n. pr. Grohar svojega „Sejalca“ v Benetke; Sternen pa je poslal v dunajski Künstlerhaus sliko, katero prištevam k njegovim najboljšim delom, o kateri sta se jako pohvalno izražala tudi dr. Dörnhöffer in slikar Vesel, na katerega razsodnost držim vsaj toliko, kakor na kako tujo avtoriteto. Obe sliki sta bili hvaležno odklonjeni. Pa morebiti bi ne smel izdati takih stvari? Nevarnost je zdaj, da g. Gabru „Sejalec“ več ne ugaja ali da še celo Sternen pade v njegovem spoštovanju.

Dalje razmotriva g. Gaber vzroke naše umetniške propalosti. Ker je pa g. Gaber s svojim tozadevnim dokazom, kakor sem zgoraj izvajal, tako klaverno pogorel, mislim da se mi ni treba pečati s temi njegovimi frazami, če dokažem, da je slovenska umetnost, v kolikor se ista nanaša na člane kluba „Sava“, od razstave pri Miethkeju l. 1904. jako močno napredovala, ne pa propadala. Najboljša Groharjeva dela, kakor: „Sejalec“, „Jesen“, „V Gerajtah“, „Pri delu“ itd. so nastala več let po razstavi pri Miethkeju. Jama, ki se je za časa razstave pri Miethkeju še močno boril z naravo, je danes skoraj že na svoji višini. Berneker je ustvaril svoje „Žrtve“ več let po razstavi pri Miethkeju, in kje je bil takrat Trubar? Sternen in Žmitk sta vozila na razstavi pri Miethkeju še prav v akademičnih tirih, čeravno so se začeli kazati pri Žmitkovem „Pocu“ že prvi znaki samostojnega pojmovanja. G. Gaber vendar ne bo tajil, da je Sternen napravil jako velik korak navzgor; Žmitku pa je sam z besedo priznal, da napreduje. In kar mene zadeva — no saj g. Gaber v „Slovincu“ št. 168 sam govori o delih iz mojega najboljšega časa, vsa ta dela pa so nastala šele po razstavi na Dunaju. Le o Veselu se danes ne morem izjaviti. On edini je bil za časa razstave pri Miethkeju že na gotovi višini, od tedaj pa sem videl od njega le malo novega. Tako se kaže propad umetnosti v korumpiranem klubu „Sava“.

G. Gaber pa meni, da nismo le neposredno zadolžili propada slovenske umetnosti, ampak tudi posredno. V sledečih stavkih namreč razpravlja razmerje mladega naraščaja s klubom „Sava“ ter preide k sklepu, da je klub „Sava“ povzročil dejstvo, „da se še do danes niso premaknili s prostora“. Ne verjamem, da si je mladi naraščaj, oziroma „Vesna“, izbral g. Gabra za svojega zagovornika, ker v tem slučaju bi slabo volil. Komu pač bi delalo užitek, če bi kdo o njem kot umetniku javno trdil, da se zato ne more ga-

niti s prostora, ker ga drugi ne vlečejo za seboj; toliko zavednosti ima še vendar vsak umetnik, da si upa rešiti svojo umetniško nalogo brez tuje pomoči, še celo vkljub tujim zaprekam. In jaz mislim, da so bili člani „Vesne“ vedno tako zavedni! Ko so pred približno sedmimi leti stopili v javno življenje, so prinesli z Dunaja popolnoma utrjene umetniške nazore, ki pa so našim nasprotovali. Ali bi torej ne bila od nas drznost, če bi se začeli vtikati v njih umetniški razvitek? Oni sami si kaj takega tudi niso nikoli želeli. Če bi pa iskali pri nas kak notranji stik — zunanjega jim po značaju svojega kluba nismo mogli nuditi — bi ga gotovo našli, priložnost za to je bila vedno tu. Nadalje trdi g. Gaber, da se radi korupcije bivši člani „Vesne“ odvrtačajo od mojih razstav in da se sedanje razstave razen Klemenčiča ni nikdo udeležil. K temu imam pripomniti, da mi nobeden izmed članov „Vesne“ ni kaj takega namignil, nasprotno, njih obnašanje proti meni je bilo vedno tako, da bi jim delal krivico, če bi njih neudeležbo na zadnji razstavi ne smatral le za slučajnost. Šantel, ki je bil dozdej zastopan na vseh razstavah, mi je rekel, da se letos ne more udeležiti, ker je bil vsled svoje službe kot profesor zadržan, kaj posebnega izgotoviti. Gaspari mi je obljubil več stvari za razstavo, zakaj jih ni poslal, ne vem, pa nimam vtisa, da zaraditega, kar g. Gaber sumiči. Smrekar sicer še ni razstavil v mojem paviljonu, ni pa še dolgo, kar sva se dogovarjala radi kolektivne razstave njegovih karikatur in drugih risb. Birolla še čaka, da bo imel dela, katere more sam spoznati vrednim za razstavo, in tudi Peruzzi mi ni nikdar rekel, da neče razstavljati v mojem paviljonu. Trditev g. Gabra stoji torej v nasprotju z izjavami vseh navedenih umetnikov, in zato prosim p. n. umetnike, da mi to zadevo pojasnijo!

Pa ne dovelj vseh predbacivanj, ki jih g. Gaber na nas kopiči, navsezadnje odreka klubu še eksistenco. Od kdaj pa je odvisna eksistenca kake zveze od števila njenih članov? Če si je mogel g. Gaber tako dobro zapomniti notico v „Lj. Zvonu“, p. 336, zakaj si ni tudi zapomnil stavkov mojega članka v „Lj. Zvonu“, nanašajočih se na oddelek kluba „Sava“ v spomladanski razstavi. Tu rečem dobesedno: Še enkrat se zberejo tovariši okrog umrlega prijatelja, še enkrat hočejo na tihem praznovati eno tistih svečanosti, ki so jih združevale marsikrat daleč od domovine. Še enkrat so izbrali svoja dela in jih porazdelili tako, kakor so bili vajeni, ko so prirejali razstave na Dunaju, v Londonu, v Varšavi itd. Tako je torej prišlo, da je na sedanji razstavi določen poseben oddelek članom kluba „Sava“.

Vsak nepristranski čitatelj bo iz teh vrstic razvidel, da sem imel pred očmi edinole način prirejanja klubovih razstav, kakor so se vršile na Dunaju in drugod. Določenega števila razstavljalcev že radi tega nisem mogel imeti v mislih, ker se je isto menjalo na različnih klubovih razstavah. Končno pa g. Gaber vendarle uvidi, da obstanek kluba ni odvisen od števila članov. Da pa more dokazati občinstvu resnico svoje trditve, nastopi kot slepilen glumač in čara z občudovanja vredno spretnostjo enega za drugim iz kluba vun. Jakopič ni? ne sme? ali ne more? biti član kluba — ker je lastnik paviljona, Jama ne, ker je nepoučen? — tu se g. Gabru ponuja lepa naloga! — ali ker biva v daljni tujini? Bernekerja smo pa iz kluba vun vrgli? — ker nima prostora v veliki dvorani in ker njegovo ime ne stoji v katalogu. Konec. Da se pa pri takih glumaških predstavah ne sme preveč natančno ozirati na resnico, je umevno. Bernekerjeva skupina „Naplavljenci“ se je namreč nahajala v veliki dvorani, in sicer pod Groharjevo „Risbo“. Ker pa sta bili Bernekerjevi skupini že opetovano razstavljene in sta obiskovalcem razstav že dobro znani, zato jih nisem v katalogu

zabeležil. To sem tudi g. Gabru pojasnil pred objavo njegovega članka.

Groharjevega spomina pa naj g. Gaber nikar ne vznemirja! Človek, ki je čez živega Groharja toliko zabavljaj, ki je umirajočega smešil po javnih lokalih, ki je mrtvemu umetniku izkazal ob mrtvaškem odru svojo pietetu na jako čuden način, naj ne imenuje njegovega imena! Še manj pa se mu spodobi to ime zlorabljati v svrhu psovovanja njegovih tovarišev. To se pravi uganjati nečednosti!

Končno še nekaj besed o tovarišu Žmitku! Ne ljubi se mi poskakavati za vsakim kozjim skokom, s katerim hoče g. Gaber poniževati Žmitka in mu škodovati na javnem ugledu. Značilno primero take vrste sem bralcu podal, ko sem govoril o hannoverski konkurenci. Žmitek je pošten, resen umetnik in kot takega so ga vsi klubovi člani spoštovali. Ni res, da bi ga v klubu le tolerirali, ni res, da je smel pri Miethkeju razstaviti pod stopnicami, tam je stala samo ena njegova slika, vse druge pa so visele po ravno istih stenah kakor slike ostalih razstavljalcev. Noben klubov član mi ni kdaj rekel ali namignil, da naj se ga iznebimo, in to velja tudi za Vesela ali Sternena. Zakaj Vesela ni več v klubu, on sam dobro ve in tudi mi vemo, pa z Žmitkom nima to nič opraviti. Sternena je iz kluba izstopil, ne da bi navedel kak vzrok. To pa, kar je meni in Groharju nasproti namigaval, tudi ni v nikaki zvezi z Žmitkom. Nimam nobenega povoda misliti, da je bil Sternena v tem slučaju neodkritosrčen proti klubu in bom na njegovo resničnost toliko časa verjel, dokler me on sam ne prepriča o nasprotnem.

To so sicer popolnoma intimne zadeve klubove in le skrajna netaktnost more take stvari spravljati v javno debato. Ker je pa po zaslugi g. Gabra že tako daleč prišlo, izjavlja klub „Sava“ sledeče:

Podpisani člani slov. umetniškega kluba „Save“ izjavljamo, da smo v osebi g. P. Žmitka vedno priznavali in spoštovali nam enakovrednega člana imenovanega kluba ter se je naše občevanje z njim popolnoma strinjalo s tem našim mnenjem. Zato proglašamo vse temu nasprotujoče vesti za laž ali preišljeno pačenje.

F. Berneker, R. Jakopič, L. Jama, M. Jama.

Protiizjava tovariša Žmitka pa se glasi:

Predloženo izjavo od dne 10. avgusta 1911, podano od mojih gg. kolegov slov. umetniškega kluba „Save“ proti javnemu obrekovalcu kluba in njegovih članov, Ante Gabru, jemlje s polnim zaupanjem podpisani na znanje ter istočasno izraža svoje resno ogorčenje nad krivičnimi in zlobno zaviti napadi.

Peter Žmitek.

Moja razprava je postala daljša kakor sem nameraval, pa upam, da sem članek g. Gabra vsaj v njegovih glavnih potezah in namenih označil. Ni mi bilo prijetno posvetiti z lučjo resnice v to zmedo laži, zavijanja in pačenja in želim, da ne bom nikdar več prisiljen reševati take naloge. Če g. Gaber išče svoj poklic v tem, da osreči svoj narod vsako sedmo leto s podobnim duševnim produktom, bi bilo za ta narod in tudi za njega samega bolje, ako bi sprejel ponujeno mu mesto muzejskega ravnatelja v Belgradu, oziroma Sofiji, ali da bi postal docent na dunajski univerzi, ali vsaj ostal urednik lista „Zeit“.

## To in ono.

### P. Hugolin Sattnerjev oratorij „Canticum Assumptionis B. M. V.“

Imeli smo priložnost, prelistati prvi odtisk p. Hugolin Sattnerjevega oratorija in pregledati notranji ustroj te kompozicije. Oratorij ima, kakor smo že zadnjič nekoč poročali, tri dele: 1. Dormitio (smrt) — 2. Assumptio (vnebovzetje) — 3. Coronatio (kronanje prebl. Dev. Marije).

Prvi del se prične s kratkim orkestralnim uvodom, ki poslušalca takoj prestavi v pravo razpoloženje. Potem se oglasi Ženin (bariton) iz Visoke pesmi in vabi Marijo k sebi v nebesa:

Vstani, moja prijateljica, lepa moja, in pridi!  
Moja golobica, pokaži mi svoje obličje; naj  
zveni tvoj glas v mojih ušesih, ker tvoj glas  
je sladak in tvoje obličje zalo.

Marija, koprneča po večni združitvi z Bogom, odgovarja v sopran-solu:

Kakor jelen po studencu hrepeni,  
duša moja k Bogu mojemu drhti —  
oh, odpadite, zemlje okovi,  
da v ljubezni se vtopim Njegovi!

Ženin ponovi svoje vabilo, njemu se pridruži zbor nebeščanov, ki v živahni fugi kliče:

Vstani! hiti! moja golobica,  
ti prijateljica moja, pridi!  
krasna si, vsa rožna tvoja lica,  
kakor zarja v večnih dvorih vzidi!

Marija grli v deviški ljubezni do Ženina:

Preljubi je moj in njegova sem jaz,  
o, naj mi odkrije svoj večni obraz!  
Kot pečat me deni na svoje srce,  
močnejše kot smrt so ljubezni želje...  
Obsuj me vso s cveticami,  
obdajte me z zlahtnimi jabolki —  
v ljubezni mi duša medli!

Ta solospjev je najnežnejši, čudovito lep v svoji religiozni sentimentalnosti. —

Tedaj pa se oglasi zbor zemljanov, ki prosi Marijo, naj še ostane na zemlji, ona — Tolažnica in Mati zapuščenih Evinih otrok:

Nikar od nas, Devica,  
o, vrni se nam, vrni —  
še enkrat, Tolažnica,  
pogled svoj v nas obrni!

Toda močnejši je angelski glas:

Pridi z Libana,  
Ženinu zvesta,  
da boš venčana,  
pridi, nevesta!

\*

Drugi del se prične z recitativom, ki opisuje legendo o apostolih pri Marijinem grobu. Apostoli so se po božjem navdihu vsi sešli v Jeruzalemu in so pokopali Devico Marijo